

Д. ШЕСТОПАЛЕЦЬ (Київ)

ТЕОЛОГІЧНІ ПОЗИЦІЇ ДУМУ В КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ІСЛАМІ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Ситуація ісламу в Україні характеризується множинністю векторів інституціоналізації та плюральністю ідеологічних проєктів. На цьому фоні аналіз дискурсів різних мусульманських організацій постає важливою умовою розуміння сучасного стану боротьби за релігійний авторитет в Україні, а також за право легітимно представляти іслам на всеукраїнському рівні. Так само це дозволяє краще зрозуміти, які саме ідеї пропонуються мусульманам України і які наслідки ці ідеї можуть мати для формування релігійності, ціннісних орієнтирів віруючих, а також стратегій їхньої поведінки в публічній сфері. Попередній досвід такого аналізу показав важливість та продуктивність цього підходу, навіть при тому, що багато мусульманських організацій просто ретранслюють певну сукупність ідей і зовсім не виробляють «оригінального» продукту, який можна біло б назвати спробами формування «українського ісламу»¹³⁶.

Об'єкт дослідження. Так чи інакше, об'єктом аналізу у цій статті є окремі аспекти репрезентації ісламського віровчення в публікаціях, що виходять під егідою Духовного управління мусульман України (ДУМУ), очолюваного Ахмадом Тамімом. Стосовно діяльності цієї ісламської інституції, створеної однією з перших у 1992 році, існують достатньо різні оцінки, що не в останню чергу може бути пояснено певною дуальністю її іміджу та діяльності. Як зазначає О. Богомолів та ін., з одного боку ДУМУ має публічний імідж мейнстрімної мусульманської організації, який в цілому є прийнятним як для владних структур, так і для більшості мусульман; з іншого ж боку, ДУМУ сформувало певну «внутрішню партію», яка організована на подобі суфійської громади з жорсткою ієрархічною структурою та певною закритістю¹³⁷. Так само ДУМУ пов'язується з діяльністю ліванської «Асоціації ісламських благодійних проєктів» (АІСР), що, окрім іншого, займається популяризацією суфійського вчення ліванського шейха Абдуллаха ал-Гарарі ал-Хабаші¹³⁸.

Загальна характеристика публікацій ДУМУ. Головним друкованим органом ДУМУ є газета «Мінарет», що, починаючи з 1994 року, напочатках

¹³⁶ Див.: Шестопаець Д.В. Репрезентація ісламу в публікаціях газети «Арраїд» // Українське релігієзнавство. – 2013. - № 67. – С. 92-105.

¹³⁷ Богомолів О.В., Данилов С.І., Семиволос І.М., Яворська Г.М.. Ісламська ідентичність в Україні. – К., 2005. - С. 29-30.

¹³⁸ Там само. - С. 30.

виходила друком шість разів на рік, а з часом стало щомісячником. Це видання практично повністю позбавлене матеріалів, які б обговорювали гострі соціальні та політичні питання сьогодення, проблеми міжнародного життя (що, наприклад, є характерним для газети «ал-Раїд») і в цілому сфокусоване на висвітленні певного кола релігійних та етичних питань, а також подає матеріали культурологічного характеру про різні країни ісламського світу.

Однак основна маса видань ДУМУ, які становлять цінність для дослідника, публікується під грифом видавництва «ал-Іршад»¹³⁹. Найбільш значна частина цих видань є перекладеною літературою та за обсягом не перевищує брошури. Цілком логічно, що домінують публікації, присвячені теологічним та ритуально-обрядовим темам, однак так само наявні і полемічні тексти, які відображають один з основних напрямків діяльності ДУМУ – боротьбу із течіями та рухами, які, на думку конфесії, мають екстремістський чи радикальний характер¹⁴⁰.

Основними публікаціями, які дають уявлення про теологічні ідеї ДУМУ, є «Знание о Боге», «Твердость в убеждениях» та «Вероубеждение мусульман». Зокрема, остання публікація містить перелік з п'ятидесяти одного релігійного питання, які вочевидь вважаються найбільш значними для розуміння ісламського віровчення. Цікаво відзначити, що ці питання подаються без видимої логіки групування, довільно перемішані. В першу чергу це проблеми догматичного характеру – єдинство Аллага та його абсолютна трансцендентність, тлумачення його атрибутів у відповідних аятах Корану та ін. Значну частину цього блоку складають також питання щодо додаткових культових практик, які також пов'язані із суфізмом (дуа, істігаса, відвідання могил та молитви за померлих, використання бубна та ін.). Згадані питання є основою дискурсу ДУМУ та регулярно повторюються в усіх інших публікаціях у доповненому чи перефразованому вигляді. В подальшому огляді ми зупинимося лише на деяких із них.

Проблема релігійного знання. *Знання, а точніше правильне знання, постає одним із ключових елементів у теологічних побудовах ДУМУ. Відповідно до цитованого у брошурі «Знание о Боге» хадіса¹⁴¹, релігійне знання висувається на перше місце навіть порівняно із ритуальною практикою. При цьому в ієрархії знань головне місце відводиться саме «знанню про Аллага» як «основоположному у системі переконань індивіда»¹⁴². Що однак є найбільш важливим це те, що моральність індивіда, його поведінка та спосіб мислення ставиться в залежність від *правильності* цих переконань: на думку*

¹³⁹ На сайті ДУМУ опублікований перелік з 27 найменувань брошур, доступних для читання онлайн: <http://www.islamyat.org/islamskaya-biblioteka/knigi.html> (останній доступ – 28.03.2014).

¹⁴⁰ Див.: Богомоллов О.В., Данилов С.І., Семиволос І.М., Яворська Г.М.. Ісламська ідентичність в Україні. - С. 70-71.

¹⁴¹ «Знания о Боге – наиважнейшее из знаний». – К., 2010. – С. 5.

¹⁴² Там само. - С. 7

ідеологів ДУМУ, хибність поглядів щодо базових теологічних питань є коренем всіх вад та недоліків людини¹⁴³. Інакше кажучи, постає питання: чи може індивід, що має повністю чи частково «невірні» уявлення про Аллага, бути високоморальною людиною?

У системі «правильного знання» про Бога, яке пропагується ДУМУ, чільне місце займає проблема боротьби із наданням Аллагу певного *образу* чи *подоби*. Основа цього питання йде до середньовічних теологічних дебатів про атрибути Аллага, а також тлумачення цілої низки коранічних аятів, в яких в якості метафори по відношенню до Аллага згадуються частини тіла (рука, обличчя) та інші елементи, властиві матеріальним об'єктам¹⁴⁴. Важливо відзначити, що обізнаність щодо цих питань у літературі ДУМУ виводиться як частина обов'язкової базової освіти кожного мусульманина, як засіб уникнення свідомого чи несвідомого *куфру* (невірства). Такий підхід з точки зору умовного мейнстріму ісламу виглядає як підвищення «планки» ортодоксальності за рахунок розширення кола *необхідного знання*, а також визначення вищого стандарту «чистоти» віри. Іншими словами, якщо з точки зору мейнстріму головним для мусульманина є декларація монотеїзму («немає Бога, крім Аллаха»), то в ідеології ДУМУ вкрай важливим є доповнення цього твердження максимальним зреченням всього того, що може, навіть метафорично, говорити про наявність у Аллаха «просторових» характеристик, органів чи інших властивостей людини. В цьому аспекті другою за важливістю заповіддю, після *шагади*, в літературі ДУМУ фактично постає частина аяту 11 сури ал-Шура «Немає нічого подібного до Нього»¹⁴⁵.

Важливо відзначити, що порушення цього принципу ненадання Аллагу подобу для ідеологів ДУМУ є дуже серйозним актом та має наслідком не тільки гріх, а й *відпадиння* людини від ісламу. Відповідно, якщо мусульманин якимось чином порушує цей принцип, то він має знову прийняти іслам через виголошення *шагад* (ісламських свідоцтв)¹⁴⁶: «Якщо людина сповідувала невірні переконання у питаннях знань про Аллаха (наприклад, приписувала Йому подобу, місце чи образ, або переміщення, або ж думала, що «Аллах – це наче дух чи світло, промениста енергія чи сила, або розум» і тому подібне) або ж вагалася в основних питаннях Ісламського Віровчення (наприклад, думала: «Може є місце в Аллаха, а може й немає»....), то вона перестає бути мусульманином (якщо перед цим була ним), і такій людині необхідно повернутися до Істинної Віри, тобто прийняти Іслам»¹⁴⁷.

¹⁴³ Там само.

¹⁴⁴ Див., наприклад, аяти Корану: ал-Кисас, 88, ал-Зарійят, 47 та ін.

¹⁴⁵ Повний аят звучить наступним чином: «Творець неба та землі. Він створив вам пари із самих себе та із тварин – пари. І так Він вас розмножує. Немає нічого подібного до Нього. Він – чує та бачить усе!» (ал-Шура, 11).

¹⁴⁶ «Знання о Боге – найважливіше из знаний». – К., 2010. – С. 45.

¹⁴⁷ Там само.

При цьому конфліктність такого твердження (що однак аргументується думками авторитетних представників мусульманської думки середньовіччя) полягає у тому, що до розряду «порушень» потрапляють, з точки зору ДУМУ, деякі традиційні для ісламського мейнстріму форми вирішення питань атрибутів Аллаха та метафоричних висловів Корану.

Цікавим прикладом такої ситуації може служити полеміка навколо аяту Таха, 5 («Милосердний, Він ствердився (*істава*) на троні»), тлумачення якого неодноразово згадується в літературі ДУМУ як один з основоположних компонентів правильної віри в Аллага¹⁴⁸. Це питання було детально розглянуте нами в іншій статті¹⁴⁹, однак в цілому можна відзначити, що в брошурах ДУМУ актуалізується лише одна з версій тлумачення цього аяту, версія аш'аритської школи мусульманського богослов'я, що намагалася поєднати мусульманську традицію вивчення сакральних текстів та ідеї різноманітних філософських течій, які активно залучали раціональну аргументацію (мутазиліти, джагміти та ін.). Слідуючи цій традиції, автори брошур відносять аят Таха, 5 до т.зв. *муташабіхат* (неясних аятів Корану)¹⁵⁰, вказуючи, що його зміст потребує пояснення, яке б відповідало спеціальним «критеріям істинності» (у даному випадку – «без приписування Аллагу подоби»¹⁵¹). Як вказується в одній з публікацій, «неможна тлумачити цей Аят буквально, але необхідно його тлумачити правильно у відповідності до Віри¹⁵².

Ключовою проблемою у тлумаченні цього аяту є дієслово *істава*. Подібно до ал-Газалі, ал-Разі, а також суфійських екзегетів Корану, таких як ал-Кушайрі, автори брошур ДУМУ трактують дієслово *істава* як вжите у значенні «володарювати», у той же час абсолютно відкидаючи варіанти «ствердитися», «возсісти», «сидіти» або «вознести» як несумісні із достоїнством Аллаха або як такі, що суперечать іншим, більш зрозумілим аятам Корану (наприклад, ал-Шура, 11). Неприйнятність вищезгаданих трактовок пояснюється тим, що вони певним чином натякають або

¹⁴⁸ У публікаціях ДУМУ це питання обговорюється у наступних брошурах: «Пророки. Кто они?» (с.30-32), «Знання о Боге» (с. 24-25), «Вероубеждение мусульман» (с. 19-20).

¹⁴⁹ Див. мою статтю про полеміку щодо тлумачення аяту Таха, 5 між представниками різних шкіл мусульманського богослов'я: Шестопалец Д. К вопросу о толковании аята Таха, 5 в средневековой мусульманской традиции // Східний Світ. – 2012. - №3. – С. 116 – 125.

¹⁵⁰ Поділ аятів Корану на «мухкамат» (ясні, однозначні) и «муташабіхат» (багатозначні, неясні), згаданий в Ал Імран, 7, виступає одним із найважливіших епістемологічних принципів інтерпретації Корану, що дозволяє вибудовувати ієрархію аятів, знімаючи потенційні суперечності між ними. Див. про важливість цього принципу: Shestopalets D. Interpretation of the terms muhkamat and mutashabihat in medieval Qur'anic exegesis // Східний Світ. – 2013. - № 4.

¹⁵¹ Знання о Боге – наиважнейшее из знаний». – С. 24.

¹⁵² Вероубеждение мусульман (перевод с арабского). – К., 2008. – С. 19-20.

викликають у думках віруючих образ Аллага як матеріального тіла, що має відповідні «органи» для сидіння на троні¹⁵³. Це останнє є порушенням загального принципу «немає нічого подібного Аллагу».

Встановлюючи таку екзегетичну парадигму, автори брошур ДУМУ відкидають всі інші можливі підходи до тлумачення аяту, зокрема й ті, які не спростовують можливість буквального читання дієслова *істава* з важливими застереженнями та коментарями щодо його розуміння:

«У випадку, коли про Аллаґа невірно говорять, що «Він сидить на Аль-'Арші», слово «сидить» відноситься до того, що не є достойним Аллаґа, і скільки б не казали, що «Він сидить достойним Його чином», властивість «сидіння» не стає від цього достоїнством для Аллаґа»¹⁵⁴.

Як можна зробити висновок із риторики ДУМУ, в цьому аспекті їхня полеміка спрямована проти різного роду сектантських рухів, під якими в першу чергу розуміється *ваххабізм*. Однак в реальності коло тих, хто залишається за межею «ортодоксії», є набагато більш широким і охоплює фактично всіх, хто не підтримує тлумачення *істава* як *іставала*. Зокрема, як зазначається в брошурі «Вероубеждение мусульман»: «Будьте осторожны с теми, кто думает об Аллахе, что Он сидит на Аль-'Арше или говорит «утвердился» при толковании этого Аята»¹⁵⁵.

Такий стан речей дає додатковий ключ до розуміння того, чому існуючі переклади Корану на російську та інші мови не є прийнятними для ДУМУ і неодноразово критикуються¹⁵⁶. Для прикладу наведемо переклади аяту Таха, 5 мусульманськими та не мусульманськими перекладачами Корану на російську:

Автор перекладу	Коран, аят Таха, 5
Крачковський	Милосердный – Он утвердился на троне
Кулієв	Милостивый вознесся на Трон (или утвердился на Троне)
Османов	[Он] – Милостивый, который утвердился на [небесном] троне
Абу Адель	Милостивый (Аллах) – Он утвердился [возвысился] (как подобает только Его величию) на Троне

¹⁵³ Так, у брошурі «Кто они? От Адама до Мухаммада, мир Им» стверджується, що «приписывание Аллаху сидения или утверждения – противоречит здравому смыслу, так как, «если бы Аллах Всевышний сидел на аль-'Арше, то Он был бы больше, меньше, или равен по объему Аль-'аршу» и т.п. (Кто они? От Адама до Мухаммада, С. 31).

¹⁵⁴ Знання о Боге – наиважнейшее из знаний». – С. 25.

¹⁵⁵ Вероубеждение мусульман (перевод с арабского). – С. 19-20.

¹⁵⁶ Див. про це детальніше: «Кур'ан – самая прекрасная речь». – К., 2010. – С. 53-58.

Подібною є ситуація і з англомовними перекладами Корану, в яких для дієслова *ictava* використовується *establish* (M. Pickthall, M. Haleem) чи *rise over* (M. Al-Hilali).

Релігійний авторитет. Окрім вищезгаданих аспектів важливо також відзначити ту особливу роль, яка надається в ідеології ДУМУ джерелу походження та отримання релігійної інформації. Так, у багатьох публікаціях згадується те, що незалежне вивчення ісламу, зокрема через читання релігійної літератури, є достатньо проблематичним, оскільки привносить ризик потрапляння під вплив просто помилкових або навіть «сектантських» уявлень¹⁵⁷:

«Кожна з цих хибних течій, акцентуючи увагу мусульман на окремих моментах Ісламського Віровчення або ж права, трактує їх з позиції своєї ідеології, що призводить у багатьох випадках до серйозних розбіжностей з основними догматами Віри»¹⁵⁸. Натомість, найбільш прийнятною формою передачі знань, яка гарантує їхню достовірність є навчання у «достовірного теолога» або вчителя, який в свою чергу отримав своє знання від інших «достовірних вчителів» і так далі. Іншими словами, мова йде про спадкоємство в традиції, яке забезпечує потужність релігійного авторитету, а головне надає йому образ історичної легітимності¹⁵⁹. Можна припустити, що у конкретно історичній ситуації України така позиція дозволяє створити більш інтегровану інституційну структуру, яка є об'єднаною навколо особи релігійного лідера.

В контексті такого підходу до вирішення проблеми релігійного авторитету цікаво відзначити певні прийоми дискурсивної легітимації із використанням мусульманської традиції тлумачення Корану. Зокрема, у брошурі «Вероубеждение мусульман» наводиться арабський текст та переклад уривку коранічного аяту Ал Імран, 7, який мав би підтвердити спеціальну роль мусульманських вчених-теологів у найскладніших релігійних питаннях:

¹⁵⁷ Знання о Боге – наиважнейшее из знаний». – С. 10.

¹⁵⁸ Там само.

¹⁵⁹ Цей останній аспект є надважливим в умовах кризи релігійного авторитету в сучасному ісламі, яка, поміж іншого, виникла в наслідок тотального розчарування позицією мусульманських кліриків щодо нагальних питань, політичних та соціальних трансформацій в мусульманських суспільствах в період після падіння Османської імперії та відміни інституту халіфату.

وَمَا لِي لَمْ يَأْتِ أَهْلَهُ إِلَّا اللَّهُ ﷻ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ	«Никто не знает его (неясного в Коране – Д.Ш.) толкования, кроме Аллаха» ¹⁶⁰ .
---	---

Як видно із порівняння, без перекладу залишилася друга частина цитованого уривка «وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ»; натомість в повному вигляді цитата мала б такий зміст: «Никто не знает его (неясного в Коране – Д.Ш.) толкования, кроме Аллаха и людей, обладающих глубоким знанием». Той факт, що саме такий зміст аяту підтримується ідеологами ДУМУ, прямо підтверджується подальшим коментарем до змісту аяту: «В этом Аяте говорится и о том, что ученым, глубоко познавшим религию, Аллах дал знать значение Аятов «Мухкамат (ясных по значению) и «Муташабиहत» (требующих толкования)»¹⁶¹.

Для ілюстрації того, яким саме чином в цьому випадку використовується коранічний текст, важливо навести повну версію аяту Ал Імран, 7 у перекладі на українську В. Рибалкіна:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ لَكَ الْكِتَابَ فِي ذِي الْقَعْدَةِ وَرَأَيْتَ مَخْرَجَاتِ هَذِهِ الْأَمْثِلِ وَاللَّيْلِ فِي الْقُرْآنِ وَمَا لِي لَمْ يَأْتِ أَهْلَهُ إِلَّا اللَّهُ ﷻ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يُؤْتُونَ آيَاتِكَ مِنْ عَدَدٍ نَبَأًا وَمَا يَنْظُرُ إِلَّا الْوَالِدِ	Він – Той, хто послав тобі (Святе) Письмо. У ньому одні аяти несумнівні, вони - суть Писання, а інші - символічні. Ті, у чиїх серцях сумнів. Ідуть за сумнівними аятами, прагнучи сум'яття та бажаючи тлумачити їх (на свій розсуд). Але їхнє тлумачення знає тільки Аллах. Непохитні в знаннях говорять: «Ми увірували в нього. Усе – від нашого Господа». Проте усвідомлюють це тільки розважливі ¹⁶² .
--	--

Іншими словами, якщо слідувати існуючим перекладам Корану як мусульманських, так і немусульманських авторів¹⁶³, знання неясних (символічних, багатозначних) аятів є тільки в Аллага (це зазначає і переклад з «Вероубеждение мусульман»); натомість навіть тим, хто має великі (або «непохитні») знання (*ар-расіхуна фі 'ілм*), залишається лише визнавати всі аяти посланими Аллахом, незалежно від їхньої ясності. Тобто претензії на

¹⁶⁰ Вероубеждение мусульман (перевод с арабского). – С. 31-32.

¹⁶¹ Вероубеждение мусульман (перевод с арабского). – С. 32.

¹⁶² Коран. Дослідження, переклад (фрагмент), коментарі В. С. Рибалкіна. — К., 2002. – С. 166.

¹⁶³ Переклад В. Рибалкіна концептуально співпадає в цьому аспекті з перекладами Корану російською (Е. Кулієв, И. Крачковський), англійською (М. Абдель Халім, А. Арберрі) та німецькою (Р. Парет).

їхній, мусульманських вчених, особливий статус в цьому контексті не виглядають обґрунтованими¹⁶⁴.

Розум. Незважаючи на те, що саме сакральні тексти – Коран та Сунна – визнаються найбільш авторитетними джерелами визначення вірувань та практик, в літературі ДУМУ частими є також посилання на «розум» або «здоровий глузд» як самодостатній інструмент розрізнення істинного та хибного: «Абсолютна Віра у сказане в джерелах ні в якому випадку не відкидає здорового глузду. Навпаки, великі знання в галузі Ісламських наук, які використовують логічні судження, дозволяє людині правильно розуміти Священний текст Курану»¹⁶⁵. Так само, вважається очевидним, що розум, навіть без допомоги одкровення, може і має самостійно дійти висновку про принцип суворого монотеїзму – тобто існування єдиного Бога, який є повністю відмінним від своїх творінь¹⁶⁶. Відповідно до цього, як зазначається у брошурі «Знание о Боге», навіть якщо людина не мала можливості знайомства з ісламом, вона все одно буде відповідати перед Аллахом за свої неправильні вірування¹⁶⁷.

Загалом однак аналіз показує, що в теологічному дискурсі ДУМУ категорія «розуму» виступає як додатковий засіб легітимації релігійних доктрин зокрема та ісламської релігійної картини світу взагалі. Характерним, наприклад, є твердження, що віра має співвідноситися з розумом. При цьому однак зазначається, що приймаються саме ті аргументи розуму, які *підтверджують* основи ісламського віровчення¹⁶⁸. В цьому аспекті допоміжним інструментом для використання раціональної аргументації є залучення традиційних парадигм *каламу*, зокрема поділ всіх тверджень на *обов'язкові, можливі та абсурдні*¹⁶⁹. Однак в реальних дискурсивних практиках ДУМУ цей поділ дає не просто певні абстрактно-теоретичні відправні позиції. Він фактично встановлює певну *епістему*, тобто жорстке розрізнення того, що є або може бути реальним і що *a-приорі* має бути визнаним як абсурдне. Іншими словами, в більшості випадків в дискурсі ДУМУ не тільки вказується загальний принцип «розумне-абсурдне», однак так само одночасно подаються

¹⁶⁴ Необхідно відзначити, що питання про те, чи можуть мусульманські вчені досягти знання т. зв. «муташабігат», або неясних аятів Корану, мало багато тлумачень в екзегетичній традиції. Однак пояснення логіки цих тлумачень має бути об'єктом окремого аналізу. В цьому контексті можна лише відзначити, що прагнення мусульманських богословів до легітимації власного специфічного статусу у продукуванні релігійного знання багато в чому базується саме на здатності до тлумачення муташабігат, а відтак постає важливим елементом їхнього іміджу (див. більш детально про це у моїй статті: Shestopalets D. Interpretation of the terms *muhkammat* and *mutashabihat* in medieval Qur'anic exegesis // Східний Світ. – 2013. - № 4.

¹⁶⁵ «Знання о Боге – найважнейшее из знаний». – С. 8.

¹⁶⁶ Там само.

¹⁶⁷ Там само.

¹⁶⁸ Там само.

¹⁶⁹ Там само.

ті ідеї, які необхідно вважати *обов'язковими* чи *абсурдними* (зокрема, до першої категорії відноситься твердження про існування Бога, а до другої – ідеї політеїстичного характеру). Тобто абстрактні принципи подаються у тісній зв'язці з конкретними уявленнями ідеології ДУМУ і фактично обґрунтовують один одного, створюючи певну циклічну систему аргументації.

Висновки. Підсумовуючи цей побіжний огляд основних аспектів репрезентації ісламу в літературі ДУМУ, можна відзначити певну подвійність його ідеологічного дискурсу: з одного боку, ця література має декларативне популярне спрямування та претендує на те, щоб дати найбільш базові, «необхідні» знання про іслам; з іншого ж боку, ці базові знання охоплюють коло достатньо специфічних теологічних питань та вимагають більш чи менш ґрунтовного розуміння принципів спекулятивної теології (*калам*). При цьому, беручи до уваги високий рівень значущості, який приписується володінню цими знаннями, а також суворість наслідків їхнього потенційного порушення (відпадиння від ісламу), можна стверджувати, що цей аспект дискурсу ДУМУ спрямований на побудову жорсткої *теологічної ортодоксії*, яка йде дещо далі за визнані мейнстрімом ісламу декларації Аллага єдиним богом та Мухаммада його посланником. В загальному контексті розвитку ісламу в Україні ідеологія ДУМУ у догматичній сфері є специфічною ілюстрацією того, як навіть найбільш дрібні або, точніше, спеціальні питання теологічного характеру можуть стати основою для соціального розмежування серед віруючих, створення ідеологічних груп, які вступають у конкурентну боротьбу за монополію у сфері релігійного авторитету.

Анотації

В статті **Шестопальця Д.В. «Теологічні позиції ДУМУ в контексті інституціалізаційних процесів в ісламі в Україні»** розглядається проблема конструювання теологічного дискурсу в публікаціях Духовного управління мусульман України (ДУМУ). Зокрема, особлива увага приділяється темам, які репрезентують образ ісламу, проблему ортодоксії, підходів до тлумачення Корану та обґрунтування авторитету мусульманських вчених.

Ключові слова: іслам, дискурс, ДУМУ.

В статті **Шестопальця Д.В. «Теологические позиции ДУМУ в контексте институциональных процессов в исламе в Украине»** рассматривается проблема конструирования теологического дискурса в публикациях Духовного управления мусульман Украины (ДУМУ). В частности, особое внимание уделяется темам, которые представляют образ ислама, проблему ортодоксии, подходы к толкованию Корана и обоснование религиозного авторитета мусульманских ученых.

Ключевые слова: ислам, дискурс, ДУМУ.

Theological discourse of DUMU in the context of institutionalization of Islam in Ukraine

The article of Shestopalets D.V. deals with the construction of theological discourse in the publications of the Spirituals Administration of Muslims of Ukraine. Special attention is devoted to the topics that represent the “proper” image of Islam, the problem of orthodoxy, approaches to interpretation of the Quran and legitimization of the religious authority of Muslim scholars.

Key words: Islam, discourse, DUMU.